

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.68>

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙ ЯК ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ТА УНІВЕРСАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ НОВИХ ПОКОЛІНЬ

Туряниця В.В.,*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та історії держави і права
ДЗВО «Ужгородський національний університет»*

Туряниця В.В. Методологія наукового пізнання процесів глобалізації та трансформацій як факторів розвитку та універсалізації прав людини нових поколінь.

Розкрито глобалізаційні процеси та трансформації як об'єктивну тенденцію інтернаціоналізації різних галузей життя сьогодення на міжнародному рівні, формування у цьому незворотному процесі нових правових відносин на рівні національного і міжнародного прав та їх тісному взаємозв'язку і взаємо доповненні, утворення прав нового покоління. Розуміння цих процесів і їх наслідків сприяє методологія наукового пізнання як парадигма історичного розвитку цивілізації людства.

Встановлено, глобалізаційні процеси та поява нових прав людини діалектично взаємопов'язані, взаємодоповнюючі та взаємозалежні в розвитку людської цивілізації, утворення нових соціально-правових інститутів мирного співжиття і розвитку без будь-яких дискримінацій. Визначено, глобалізація — це рушійний домінуючий фактор еволюції прав людини в напрямі: 1. Трансформації наявних прав. 2. Розробки нових прав із розширеним змістом. 3. Визнання та закріплення нових прав. 4. Універсалізації нових і трансформованих прав на міжнародному рівні. 5. Інноваційних підходів до вдосконалення механізму реалізації прав та їх захисту на міжнародному рівні. 6. Утворення нових правових інститутів на принципі партнерства і паритетності з метою співіснування/співжиття і розвитку людської цивілізації без різних видів дискримінації та вирішення проблем, що мають ознаки загальносвітового рівня і планетарних викликів.

Таким чином теорія глобалізму/глобалізації зайняла суттєве місце у сучасній науці та політиці. Осмислення глобалізації повинно здійснюватися з таким же розумінням значення для світового розвитку у XXI столітті, як капіталізм для XIX століття, імперіалізм для XX століття. Це - глибинні процеси, що перетворюють світ права.

Ключові слова: методологія пізнання, глобалізація, трансформація, право, універсалізація прав, нові покоління прав, фактори, філософія буття і розвитку.

Turyanytsia V.V. Methodology of scientific knowledge of processes of globalization and transformations as factors of development and universalization of human rights of new generations.

Globalization processes and transformations are revealed as an objective trend of internationalization of various branches of today's life at the international level, the formation of new legal relations at the level of national and international rights in this irreversible process and their close interconnection and complementarity, the formation of the rights of a new generation.

The understanding of these processes and their consequences is facilitated by the methodology of scientific knowledge as a paradigm of the historical development of human civilization.

It has been established that globalization processes and the emergence of new human rights are dialectically interconnected, complementary and interdependent in the development of human civilization, the formation of new socio-legal institutions of peaceful coexistence and development without any discrimination. It has been determined that globalization is a driving dominant factor in the evolution of human rights in the direction of: 1. Transformation of existing rights. 2. Development of new rights with expanded content. 3. Recognition and consolidation of new rights. 4. Universalization of new and transformed rights at the international level. 5. Innovative approaches to improving the mechanism of rights implementation and their protection at the international level. 6. The formation of new legal institutions based on the principle of partnership and parity with the aim of coexistence/coexistence and the development of human civilization without various types of discrimination and solving problems that have signs of a global level and planetary challenges.

Thus, the theory of globalism/globalization has taken a significant place in modern science and politics. The understanding of globalization should be carried out with the same understanding of its significance for world development in the 21st century as capitalism for the 19th century and

imperialism for the 20th century. These are deep processes transforming the world of law.

Key words: methodology of knowledge, globalization, transformation, law, universalization of rights, new generations of rights, factors, philosophy of existence and development.

Актуальність теми та постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, що відбуваються сьогодні стрімко, а також трансформації, котрі слугують проявом їх наслідків, не завжди можуть бути досягнені в теоретико-практичній площині з точки зору права та їх результатів у системі цивілізаційного розвитку людства. Саме у цьому напрямі стоїть завдання і потребує воно сьогодні уважно прискіпливого, скрупульозного та аналітико-об'єктивного підходу щодо висновків, котрі мають впливати із основних законів діалектики, висунутих філософом Гегелем, а саме: переходу кількісних змін у якісні, взаємопроникнення протилежностей та закону заперечення, що набули універсальності як методу пізнання.

Дана тема не тільки актуальна з погляду теорії права і міжнародних відносин, а й має прикладну спрямованість у світлі нинішніх процесів і змін. Однією з головних характеристик її є те, що вона в той же час є багатоаспектною, дискусійною та в комплексі остаточно не з'ясованою і не вирішеною в плані цивілізаційного розвитку і прав людини, що виникають у процесі глобалізації та радикальних змін.

Метою дослідження стало розкриття глобалізаційних процесів і трансформацій на основі методології і пізнання їх ролі в розширенні прав людини та універсалізації нових поколінь прав і свобод.

Виклад основного матеріалу. Методи наукового пізнання стали парадигмою розуміння історичного розвитку цивілізації людства з відповідним розумінням їх філософського смислу – людського й соціального значення причин появи та характеру таких процесів і трансформацій, пошуку відповідей на розв'язання та наслідків даних процесів, притаманних на цьому шляху під впливом досягнень науково-технічного прогресу, зокрема, нанотехнологій та вимог політехнізації. Все це виливається в певні загальні тенденції гуманізації та гуманітаризації з метою досягнення даного процесу та його розкриття і спрямованості в русло соціального і культурного значення. А це вимагає вироблення орієнтирів і критеріїв їх фіксації і затвердження на національному та міжнародному рівнях як стандартів змісту прав людини, так і розв'язання завдань, суперечностей і конфліктів з метою збереження гуманістичних ідей у суспільствах.

Методологічною основою суті теорії пізнання є процес, що включає в себе такі елементи: від живого споглядання до абстрактного мислення і

від нього до практики. Саме таким чином виявляються закономірності та зв'язки, що надають цілісності сприйняття відповідного явища, можливість з'ясування першопричин його появи, суті та розвитку як феномену.

Для здобуття істини необхідно дотримуватися основоположних, домінантних принципів дослідження: діалектики, об'єктивності, науковості та конкретного історизму. Дані принципи утворюють відповідну систему, котрій притаманна інтегрована властивість, чим не володіють її елементи одноосібно, відокремлено. Кожен принцип такої системи привносить відповідному вимогу для досягнення загального результату. Тобто, між даними компонентами системи відбувається взаємодія і взаємодоповнення, що обмежує границі свободи та прояви характеру їх функціонування одноосібно. Все це в комплексі дає можливість отримати в підсумку цілісну картину явища, окреслює можливість підходів до даного явища в цілому, його оцінки та виокремлення позитивних і негативних наслідків для цивілізаційного розвитку.

Кінець ХХ – початок ХХІ століть характеризуються бурхливими змінами цивілізаційного розвитку людства. Вони заклали основи нового уявлення про невід'ємні права людини, їх суть, що базуються на розумінні принципів особливостей і нових фундаментальних цінностей. У сучасному світі права людини вийшли за межі національних правопорядків, перетворились, по суті, в глобальне (універсальне) джерело права. А це означає, що права людини стають діючим правом в глобальному відношенні, володіють супер потужною юридичною силою, а тому згідно з пріоритетом міжнародного права кожна національна юридична система покликана будуватись відповідно до принципів і критеріїв прав людини.

Феномен правової глобалізації визначають як «об'єктивну тенденцію інтернаціоналізації різноманітних галузей людського життя, що вчиняє переважний вплив на діяльність суб'єктів міжнародно економічних відносин, що призводить до утворення єдиної міжнародної соціально-економічної, політичної, правової й інформаційної системи, в якій кожен її елемент виступає як частина глобального міжнародного організму. Глобалізацію характеризує зміщення акцентів із державно-правових інститутів на економічні, що призводить до виникнення владних елітарно-економічних структур тіньової глобальної влади. В свою чергу, під правовою глобалізацією розуміється процес формування нової, загальносвітової системи правових норм, які організують і забезпечують глобальну міждержавну взаємодію у різних сферах життя сучасного суспільства, у процесі якого міжнародне право, національне право, а також право міжнародних господарських об'єднань виявляються в тісному взаємозв'язку.

Глобалізація нелінійно та нерівномірно впливає на різні держави світу, з чим пов'язане її неоднозначне сприйняття. У «Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй» підкреслюється, що «головним завданням, яке стоїть перед нами сьогодні, є забезпечення того, щоби глобалізація стала позитивним фактором для всіх народів світу. Це пов'язано з тим, що хоча глобалізація відкриває широкі можливості її благами сьогодні користуються доволі нерівномірно і нерівномірно розподіляються її затрати. Ми усвідомлюємо, що країни, що розвиваються і країни з перехідною економікою зустрічаються з особливими труднощами у плані вживання заходів у зв'язку з вирішенням цього головного завдання. Саме тому глобалізація може набути справді всеохоплюючого і справедливого характеру лише шляхом широкомасштабних і наполегливих зусиль щодо формування спільного майбутнього, заснованого на нашій спільній приналежності до роду людського в усій його різноманітності. Ці зусилля повинні включати політику і заходи на глобальному рівні, які би відповідали потребам країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою і які б розроблялися і здійснювалися за їх ефективної участі» [3].

В умовах глобалізації механізм забезпечення прав і свобод людини суттєво коригується в різних напрямках. Посилюється також усвідомлення того, що права людини і правові механізми і їх захисту все більше виводяться за межі національного суверенітету, який сьогодні здебільшого визначається нормами міжнародного права і в першу чергу це стосується прав людини.

Науково-теоретичне обґрунтування наслідків глобалізаційних процесів і трансформацій для подальшого розвитку прав людини, їх універсалізації та практичної реалізації не втрачать своєї актуальності допоки існує людство. Разом із суспільно-економічними змінами, розвитком різних галузей науки змінюються, вдосконалюються, набувають нових ознак і характеристик права і свободи людини. Така трансформація призводить також до їх універсалізації – міжнародного визнання, гарантування та вироблення механізму їх захисту і реалізації.

Глобалізаційні процеси в розвитку людської цивілізації взагалі мають свої плюси і мінуси. Такі характерні ознаки притаманні й інституту прав людини. Детермінація впливу глобалізації та її наслідків є закономірною, бо сьогодні тенденція течій лібералізму та космополітизму розширюють міжнародну співпрацю і взаємодію, що розширює

не тільки права і свободи індивіда, а й рамки його можливостей до самореалізації на різних щаблях своєї професійної компетентності. Це в свою чергу вимагає розширення і закріплення прав та їх захисту на міжнародному рівні.

Принцип рівноправності набуває у своїй реалізації розширеного змісту й охоплює планетарний простір. Глобалізація стає не тільки лакмусом масштабних змін та сприйняття її індивідом, але й каталізатором суспільно-політичного життя держав, їх взаємовідносин і взаємопорозуміння та усвідомлення незворотності глобалізаційних процесів і трансформацій.

Висновки. Глобалізаційні процеси та поява нових прав людини діалектично взаємопов'язані, взаємодоповнюючі та взаємозалежні в розвитку людської цивілізації, утворення нових соціально-правових інститутів мирного співжиття і розвитку без будь-яких дискримінацій.

Глобалізація – це рушійний домінуючий фактор еволюції прав людини в напрямі:

1. Трансформації наявних прав.
2. Розробки нових прав із розширеним змістом.
3. Визнання та закріплення нових прав.
4. Універсалізації нових і трансформованих прав на міжнародному рівні.
5. Інноваційних підходів до вдосконалення механізму реалізації прав та їх захисту на міжнародному рівні.
6. Утворення нових правових інститутів на принципі партнерства і паритетності з метою співіснування/співжиття і розвитку людської цивілізації без різних видів дискримінації та вирішення проблем, що мають ознаки загальносвітового рівня і планетарних викликів.

Таким чином теорія глобалізму/глобалізації зайняла суттєве місце у сучасній науці та політиці. Осмислення глобалізації повинно здійснюватися з таким же розумінням значення для світового розвитку у XXI столітті, як капіталізм для XIX століття, імперіалізм для XX століття. Це – глибинні процеси, що перетворюють світ права.

Прикро констатувати, але це факт. Сьогодні перед людством виникла проблема загрози правам людини. Про основні напрями загрози йшлося 25 лютого 2019 року на черговій сесій Раді ООН із прав людини в доповіді генерального секретаря ООН [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. United Nations Millennium Declaration: Millennium Summit, New York, 6-8 September 2000.
2. Session of the UN Council on February 25, 2019.